

פרשת במדבר

נְרַנְנָה בִּישׁוּעַתְךָ וּבִשְׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל יְמֵלֵא ה' כָּל מְשָׁלוֹתֶיךָ (תהלים כ' 1):

ב), לפי פשוטו נראה שדוד המלך ע"ה חָבְרוּ שיתפלל האדם הנכבד על הקמנים הבאים לפניו ורוצים לקבל ברכת הגדול - יאמר לו בלשון הזה, על דרך "כה תברכו את בני ישראל אמור להם" (לקמן ו כג).

ועוד נראה יותר, שדוד המלך ע"ה חָבְרוּ לאומרו על מלכי ישראל בעת ילכו למלחמה, שככה יתפללו עליהם יחיד סגֵלָה היושבים בבתי מדרשות, ומכללם יתפללו עליו. וכן מוכיח סוף המזמור: **עֲתָה יִדְעֵתִי פִי הוֹשִׁיעַ ה' מִשִּׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְׁמֵי קִדְשׁוֹ בְּגִבְרוֹת יִשְׁעֵי מִיָּנֹו.**

ועוד נראה דרך דרש, והוא גם כן מַעֲנֵן המזמור שהוא תְּפִלָּה על הגלות, והיא יום צרה (האמור במזמור), כמאמרם ז"ל במדרש רבה פרשת ואתחנן (ב, יא) שדוד המלך ע"ה אמר יום צרה, ובא ירמיה ואמר (ירמיה ל' ז) **ועת צרה, כי לא יוכלו ישראל לסבול יום שלם.** והנה המסתכל בתחלת המזמור יראה אותו דומה לסופו, שבסופו חתם בשם יב"ק, ראשי תיבות יַעֲנֵנו בַּיּוֹם קִרְאֵינוּ, והוא גימטריא ג' שמות הוי"ה אחי"ה אדנ"י בגימטריא יב"ק כמו שכתבו המקבילים.

מאהבתו יתברך אל עם בני ישראל, לא זו מחבבם עד שעשאם למספר המזלות, שנים עשר הם להעיר על הכרחיותם בעולם, ושאי אפשר לעולם בלא הם. וכשם שהשפלים פָּלַם מתנהגים על פי שנים עשר מזלות כרצון הכורא אותם, ואי אפשר לעולם בלא הם, כן אי אפשר לעולם בלא ישראל. גם להעיר כי כל המציאות נברא בשביל ישראל, וכאלו הי"ב מזלות שהם (משתינו) [תשתיתו] של עולם נבראו בשביל י"ב שבטי ישראל. ולא זו מחבבם עד שהלקם עוד לארבעה דגלים כמנין ד' אותיות שמו ברוך-הוא, להעיר כי שם ה' עליהם. ובראותם כן, כל העמים יָקִים בהם מקרא שכתוב (דברים כח ז) **זֵרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיךְ וִירְאוּ מִמֶּךָ,** דהיינו בראותם הדגלים ארבעה למספר שמו יתברך, והמה גם כן י"ב כנגד י"ב צרופי הוי"ה ברוך-הוא, בראותם כן - **וִירְאוּ מִמֶּךָ.** והוא שאמר בפסוק ההתחלה, **נְרַנְנָה בִּישׁוּעַתְךָ,** ומהיכן נמשכת הישועה הזו **וּבִשְׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל,** שעשינו דגלים כמספר שם אלהינו:

עם זה נבאר תחלת המזמור. **יַעֲנֵךְ ה' בַּיּוֹם צָרָה יִשְׁגְּבֶךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (שם שם**

התורה נתבטלו, אמר שה' בחסדו - אף בזמן הגלות - ישלח עזרך מקדש, שיעשה בזכות המצות והקרבות שהיו עושים בקודש שהיא בית המקדש המצוי, ומציון יסעדך - ומצות שהיו נוהגים בציון, מהם יסעדך, וכמו שפירש אחר כך,

יזכר כל מנחתך ועולתך ידשנה פלה

(שם שם ד), שישות לנגד עיניו דשן העולות כלם שעשית בזמן שבית המקדש קים, לא יזוז מנגד עיניו. ועוד יש לפרש יזכר כל מנחותך. תיבת יזכר מלשון אזכרתה (ויקרא ב ב), וכענין שאמר אחר כך ועולתך ידשנה, שפירושה ירצה אותה (כמו שנאמר (שם ו ה) ריח ניחוח אזכרתה לה) וישימנה דשן. והכפל: מנחותך - הם מצות ומעשים טובים שעושים ישראל, ועולתך - הם כל אותם הנהרגים על קדוש ה' שהם עולות כליל לאשים. ועוד, יקראו כל הצדקות שעושים ישראל בפתר - עולות: כמו שהעולה אין מגיע ממנה שום הנאה לאדם, כן צדקה-בסתר אין לבעליה שום הנאה, רק פלה לה:

יתן לך כל בכרך וכל עצתך ימלא (שם שם

ה), יען כי יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות⁵⁴⁸, כי כמה פעמים יתאוה האדם לאיזה דבר, והוא נקו. ולזה תמיד יבקש האדם מה' לעשות לו הטוב, ונמצא שלפעמים מצמער האדם בתחלה ונחה דעתו לבסוף. לזה אמר, כי כאשר יהיה האדם משגח - יקיים ה' עצתו. ולזה אמר יתן לך כל בכרך,

ורואה אנכי שגם בתחלתו רמז זה יענך יהויה ביום צירה ראשי תיבות נימטריא יביק, והפנה בזה לרמוז גם כן השלשה שמות הנזכרים, לרמוז כי ברחמים הגדולים אנו מתקמים בזמן הגלות. ואכן יש חלוק בין אופן הרמז שנרמזו בתחלה לבין רמז שנרמזו בסוף, שבתחלה הוא רמז לזמן הגלות, ובסוף הוא רמז ליום הגאולה.

והנה ידוע כי השני שמות הם רחמים, הויה ואדנוה, והוא סוד זעיר ונוקביה, ושם אהיה הוא רחמים גדולים יותר ויותר, שכאשר נגלה שם אהיה אין שם דין כלל כמו שנתבאר [אצלנו בחלק ב'] בסוף דרוש לתשובה יען שם בפסוק "אהיה כמל ישראל". ולזה, בתחלה בא רמוז שם אהיה לכדו בשלש תיבות יענך ה' ביום, ובראשי תיבות צרה נרמז הויה ואדנוה, לרמוז כי עדין לא נגלו הרחמים הנמורים, ואכן לעתיד נתיחדו שם הויה ואדנוה ושם אהיה ברוך הוא, ולכן נרמזו בתיבה אחת:

ואמר ישגבך שם אלהי יעקב, כי זכות יעקב היא לבדה עמנו בגלות, כמו שנתבאר באורך בפרשת וישלח בפסוק ויתר יעקב לבדו (בראשית לב כח) יען שם:

ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך (שם שם

ג), יען כי קיום העולם הוא על ידי הקרבות שהיו בבית המקדש ועל ידי מצות התלויות בארץ, והן עתה בעונות הרבים שבת משוש לבנו, כי נחרב בית המקדש ורוב מצות

ובשם אלהינו נדגול, בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני לתת תורה לישראל, ירדו עמו כ"ב אלף רבבות מלאכי השרת, והיו כלם דגלים דגלים. כיון שראו אותם ישראל, נתאזו לעשות דגלים כמותן, דכתיב (שה"ש ב ד) "הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה", אמר להם הקב"ה: חייכם! אני אעשה אתכם דגלים וכו', דכתיב ימלא הי כל משאלותיך וכו'. אמר לו הקב"ה למשה: עשה אותם דגלים דכתיב "איש על דגלו". עכ"ד.

ויש לדקדק: כי, האם לא ראו ישראל מעלה במלאכי השרת יותר מהם זולת עשית דגלים, ומה דמות יערכו לפני מלאכי השרת בכל דרכיהם. גם יש לדקדק, דמהכא משמע שפסוק 'ודגלו עלי אהבה' - כנסת ישראל אומרת כן, שדגלו של הקב"ה עלי אהבה, ואלו בגמרא (שבת סג.) אמרינן: שני תלמידי חכמים שמדגילין זה לזה בהלכה, הקב"ה אוהבן, שנאמר ודגלו עלי אהבה. וגם כן דרשו (שם פח.) "כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים" (שה"ש ב ג), מה תפוח-זה פריו קודם לעליו - כן ישראל הקדימו נעשה לנשמע. עכ"ל. משמע שמפרש 'דודי' היינו ישראל. וכבר הקשו בתוספות וכתבו: תימה שמביא קרא דכתפוח שנאמר על הקב"ה כמו שנאמר כן דודי בין הבנים, והוה ליה לאתויי קרא דזריח אפך כתפוחים:

ועם מה שכתבנו ניישב ונאמר דודאי

שנעשה, וגרם להם רעות) ישמע ויושיעים".

ולא זו בלבד, אלא גם עצתך ימלא. ואם היא רעה לך, יסיר ממנה הרע ויתן לך רצונך, ויקים עצתך ותשמח בתחלה ובסוף⁵⁴⁹.

ועוד יש לפרש: יען שאמר יתן לך כלבך והאדם אינו יודע הנולד, המושל: רצונו שישא אשה אחת כי ישרה בעיניו, ומן השמים רואין שאחריתה מרה כמו אשת שמשון, ואם כן כשיתנו לו כלבבו, לא טוב לו. לזה אמר וכל עצתך ימלא, שימלא חסרון העצה מתחלה, שלא יעלה בלבו כי אם דבר שהוא טוב לו באחרית, באופן שישמח תחלה וגם בסוף:

והוא אצלי אומרו (ש"א ב ג) כי אל דעות הי' ולו נתכנו עלילות. יאמר, כי האדם שיבקש לעשות עלילה לתפוס חברו, אין הדבר ברור שתועיל העלילה, שכשם שזה מתחכם לתפוס - כן זה מתחכם להנצל. אבל הי' יתעלה הוא אל דעות להטות הדעת לאשר יחפוץ, וכאשר יעשה עלילה לבני אדם - יסגור בעד שכלם לבלתי יתחכמו להנצל. ולזה אמר כי אל דעות הי', לזה לו נתכנו עלילות, שלו יאות לעשות עלילות על בני אדם, ולו נתכנו ולא לזולתו. ולזה אמר במקום אחר (תהלים סו ה) נורא עלילה על בני אדם, שכל בני אדם יתייראו מעלילותיו, [כין אין מקום להנצל מהם כאמור, ולזה נקרא 'נורא עלילה':

ובמדבר (רכה ב ג) נרננה בישועתך

549. ועל דרך זה ביארו המפרשים פסוק 'רצון יראיו יעשה, ואת שועתם (שמשוועים מחמת רצונם

אמרו ז"ל במקום אחר (תנחומא ויקרא א א) כי ישראל בהקדימם נעשה לנשמע דמו למלאכי השרת, דכתיב (תהלים קג ב) "גבורי-כה עושי דברו", והדר "לשמוע בקול דברו". ולזה קראם גבורי כה, כמו שדרשו במקום אחר (ילקוט משלי תתקנט) "עיר גברים עלה חכם" (משלי כא כב) - אל תקרי גברים אלא גברים, באופן שבהקדימם נעשה לנשמע נתחלפו מנקבה לזכר.

ולזה, תחלה אמר **כשושנה בין החוחים כן רעייתי** - כהיותם במצרים, אך כאשר עשו מעשה התפוח [שהקדימו נעשה לנשמע] - נקראו בשם דודי שהוא זכר, 'גבר בעלמה' (ע"פ משלי ל יט). וקאמר שישאל בעולם כמו תפוח בעצי היער שהם אמות העולם, שכלם כמו עצי היער דלא חזו אלא להסקה, כן דודי בין הבנים - שישאל הקדימו נעשה לנשמע, ואמות-העולם בשומעם לא רצו לקבל, ולכן ידמה דודי בין הבנים כתפוח בעצי היער. ועל ידי זה, גם אני בצל חמדותי וישבתי כמו שנאמר (שמות כה ה) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שאחר שעשו מעשה מלאכי השרת והם בשר ודם, לזה מעלים הם על מלאכי השרת, ובצלו חמדותי וישבתי. זפריז - הם הקרבנות - מתוך לחבי, מתוקים הם לחבי:

ואמר הביאני אל בית היין, לומר כי מאהבתי אותם, בכל מקום שהולכים אני הולך עמם, וכמאמרם ז"ל (רכה ז) גלו לבבל שכינה עמם וכו'. ולזה הביאני עמו אל

ישראל ידעו במעלת מלאכי השרת עליהם ביתר שאת ויתר עז, אך בראותם שעם כל תוקפם וגבורתם וה' בראשם, עם כל זה עושים דגלים דגלים 'לארבעת רבעיהם'⁵⁵⁰ להיות שמו יתברך חופף עליהם, נשאו קל וחומר: אם אלו שכלם רוחניים עושים דגלים למספר שמו יתברך להוסיף אומץ וגבורה, [אנו שאנו בשר ודם על אחת כמה וכמה].

והוא שאמר הביאני אל בית היין שהוא מעמד הר סיני, ודגלו עלי אהבה - שהדגלים שראיתי שם, אותם אהבתי להדמות להם בדבר זה. והנה מוכרח שהמדרש מפרש כפשט הכתוב ש'דודי' היינו הקב"ה וכמו שכתבו התוספות, אך מדברי הגמרא נראה להדיא משני המקומות דמפרשי 'דודי' היינו כנסת ישראל.

אלא שצריך לישב באמת מה שנראה להדיא היפך זה דקאמר "כשושנה בין החוחים כן רעייתי בין הבנות, כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים", משמע שהתואר הראשון על כנסת ישראל שקורא אותה רעייתי, ואחריו חוזר על הקב"ה ואומר "כתפוח בעצי היער כן דודי" וגו'. והנראה לישב, ונמשיך כל הכתובים שאחריו, והוא במאמרם ז"ל שזכרנו, שישאל - על ידי שהקדימו נעשה לנשמע - נמשלו לתפוח שפריו קודם לעליו, כי העשיה היא הפרי, והשמיעה היא העליון, דאלמלא עליו לא מתקיימי אתכליא (ילקוט וישב קמו), וכבר

550. ע"פ יהוקאל א ה, ופירש רש"י: לארבע רוחות העולם.

בשמאל ויצר הטוב בימין, ולזה אמר שמאלו תחת לראשי, שגם הוא היה נכנע לי, **זימינו תחבקני**:

ואחר שהזהיר לישראל, שב להזהיר לאַמּוֹת העולם שיניחו לישראל לעסוק בתורה ומצות, כדי שיקיימו ישראל מה שצוה אותם "סמכוני באשישות" כאמור. לכן אמר **השבעתי אתכם**, כי לאַמּוֹת העולם לא תועיל אזהרה אם לא יאיים עליהם בשבועה ובהפקיר בשרם **כצבאות או כאילות השדה**, ולזה אמר **אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפין**, כפירש"י (שיר השירים ב ז) אם תעירו - אם תשניאו כמו ויהי ערך (שמואל א כח), ופְּשָׁרָה לְעָרְךָ (דניאל ד). עכ"ל. שלא תבטלו ישראל מתורה ומצות להכניס איבה ושנאה ביני לבינם ח"ו:

ועוד יש לפרש כפשוטו, שמצינו ביציאת מצרים שעל ידי קושי השעבוד הווקק הוא יתברך לגאול אותם מהר, שעל ידי כן הוצרכו להשתעבד פעמים, כמו שנתבאר בדרוש לשבת הגדול יעין שם משם המדרש. לזה אמר **השבעתי אתכם** אם תכבדו עלכם על ישראל לעורר **האהבה** שלא בזמנה, עד שתחפין מאליה, ולא תעוררוה לבוא בלא עתה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

בית היין, ונקראים הנְּלִיּוֹת 'בית היין', אם מפני שישראל בעונות הרבים כשבורים ומטורפים ומעורכבים. וגם יין גימטריא שבעים רמז לשבעים אַמּוֹת. ואמר **ודגלו עלי אהבה** כמו שאמר הכתוב (ישעיה ל יח) "לכן יחכה ה' לַחֲנֻכְכֶם", וזהו **ודגלו** - רוצה לומר: 'הרמת דגלו' - עלי אהבה, שתמיד אני מקוה גְּדֻלַּתְּם ומעלתם.

ולזה בבקשה מכם **סמכוני באשישות** (שה"ש כ ה), כמאמרם ז"ל (שה"ש כ ה) בשתי אַשּׁוֹת: בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, **רפדוני בתפוחים** הם מצות ומעשים טובים. **כי חולת אהבה אני**, הנה כביכול קרא לעצמו כנקבה על פי מאמרם ז"ל (איכה רבה א לג) כשאין ישראל עושין רצונו של מקום, כביכול מתישין כח פמליא של מעלה, שנאמר צור ילדך תשוי. ולזה אמר **כי חולת אהבה אני**, שאהבתכם שסרה ממני - על ידי כן הִחֲלִיתִי⁵⁵¹. ולזה **סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים**, שתעשו כדמות התפוחים שפריו קודם לְעָלְיוֹ, כן אתם תקדימו יראת הטא קודם לחכמה, שיראת הטא היא הפרי, והעלין היא החכמה. וכן תעשו: **רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני**.

וביאר האהבה עד היכן הגיעה, ואמר: **שמאלו תחת לראשי**, שיצר הרע שוכן

